

УДК 378:364.62:007

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО МЕДИКО-СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Данко Дана Валеріївна
м.Ужгород

У статті обґрунтована необхідність використання інформаційних та комунікаційних технологій у процесі підготовки майбутніх соціальних працівників до медико-соціальної роботи. Наголошується, що їх використання підвищує інтенсивність навчального процесу у ВНЗ і сприяє формуванню готовності фахівців до застосування медичних інформаційних технологій і систем у професійній діяльності.

Ключові слова: підготовка соціальних працівників, медико-соціальна робота, інформаційні та комунікаційні технології.

На сьогодні громадське здоров'я населення є основою розвитку соціальної сфери суспільства та успішного впровадження правових і економічних реформ. Для досягнення високого рівня здоров'я людей, а також покращення якості й доступності соціально-медичних послуг необхідно підвищити роль соціальних працівників у системі охорони здоров'я, що дозволить забезпечити відповідність обсягу та якості надання медико-соціальної допомоги реальним потребам населення.

В Україні спостерігаються негативні тенденції в сфері здоров'я населення. Так, складною є ситуація з ВІЛ-інфекції/СНІДу – у 2011 р. офіційно зареєстровано 129,2 тис. хворих (265 випадків на 100 тис. населення), а їх кількість за останні 10 років зросла майже в 3 рази. Високим є показник наркоманії – у 2011 р. її поширеність становила 169 випадків на 100 тис. населення. Розлади психіки спостерігаються в 1 млн. 164 тис. осіб (2561 випадок на 100 тис. населення); кількість людей, які мають онкологічні хвороби становить 1,02 млн. осіб (2234 випадки на 100 тис. населення). Значну за чисельністю соціально-демографічну групу у суспільстві становлять громадяни з інвалідністю. Станом на початок 2012 р. їх кількість складає 2,7 млн. осіб [1].

Отож, реалії сьогодення вимагають переосмислення проблеми підготовки майбутніх соціальних працівників, що передбачає формування їхньої готовності до медико-соціальної роботи (МСР) – нової міждисциплінарної діяльності профілак-

тичного, лікувально-діагностичного, реабілітаційного, психолого-педагогічного і соціально-правового характеру, спрямованої на відновлення, збереження і зміцнення соціального, психічного і фізичного здоров'я населення.

Про актуальність дослідження свідчить низка наукових праць учених. Так, Т. Великолуг, А. Мартиненко, Л. Раймонд, Ю. Шуригіна вивчають організаційно-педагогічні основи підготовки соціальних працівників до роботи в медичній сфері. І. Зайнишев, Р. Киямова, Є. Холостова вказують на необхідність формування соціально-технологічних умінь соціальних працівників, в тому числі й медико-соціальних. Н. Джинчарадзе, В. Беспалько, Р. Вільямс, Б. Гершунський, Д. Джонассен відзначають доцільність застосування нових технологічних засобів, спрямованих на розв'язання освітніх завдань. Тож необхідно визначити методологічні основи застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (СІКТ) у процесі підготовки фахівців.

Метою даної статті є аналіз можливостей СІКТ в процесі підготовки майбутніх соціальних працівників до медико-соціальної роботи.

Потреби сучасного життя зумовлюють впровадження в навчальний процес інформаційно-комунікаційних технологій, під якими розуміють сукупність методів, засобів і прийомів, що застосовуються для пошуку, накопичення, опрацювання, зберігання, передавання інформації за допомогою засобів обчислювальної техніки і зв'язку, а також способів їх раціонального поєднання з безмашинними процесами опрацювання даних [2, с.19].

У сучасній системі вищої освіти СІКТ застосовують як засоби навчання, інструмент пізнання навколишньої дійсності і самопізнання, засоби розвитку студентів, об'єкт вивчення в межах засвоєння певного курсу, інформаційно-методичне забезпечення й управління навчально-виховним процесом, засоби комунікації, засоби автоматизації процесу обробки результатів експерименту і управління, засоби автоматизації контролю і

корегування результатів навчальної діяльності тощо.

Використання СІКТ в процесі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до медико-соціальної роботи є одним з напрямів інформатизації освіти і, разом з тим, сприяє формуванню інформаційної культури, яка передбачає засвоєння не тільки практичних навичок роботи з програмними засобами інформаційних технологій, а й розуміння інформаційних аспектів медико-соціальної діяльності.

Для інформаційної підтримки медико-соціальної роботи на кожному з її етапів застосовують спеціальне програмне забезпечення: медичні інформаційні системи, клінічні системи підтримки прийняття рішень, медичні експертні системи та ін.

Однією з визначальних умов формування єдиного медико-інформаційного простору є принцип стандартизації та формалізації медичних даних, який передбачає кодування та класифікацію інформації, протоколювання основних дій. На сьогодні в сфері охорони здоров'я розроблено низку інформаційних класифікаційних систем, які широко використовуються в діяльності фахівців: Міжнародна класифікація хвороб і пов'язаних зі здоров'ям проблем (МКХ-10) (International Classification of Diseases (ICD-10)), що забезпечує єдність методичних підходів та міжнародну порівняльність матеріалів; Міжнародна класифікація функціонування, інвалідності та здоров'я (МКФІЗ) (International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF)) – уніфікована і стандартна мова для описання здоров'я і станів, пов'язаних зі здоров'ям; Міжнародна класифікація первинної допомоги (МПКД-2) (International Classification of Primary Care, Second edition (ICPC-2)) – призначена для збирання й аналізу даних про пацієнта і клінічну діяльність у галузі загальної практики сімейної медицини і первинної медико-санітарної допомоги; Посібник із діагностики і статистики психічних розладів – система класифікації, що використовує визначення порушень, у тому числі критерії для встановлення діагнозу; Сумарні шкали фізичного й розумового здоров'я SF-36 – система класифікації сприйняття пацієнтом стану здоров'я; Систематизована номенклатура медицини SNOMED International – призначена для формалізації клінічних спостережень та ін.

Важливим напрямком застосування СІКТ в практиці медико-соціальної роботи є мережеві технології, які забезпечують діяльність нової галузі медицини – телемедицини. Телемедицина – це прикладний напрям медичної науки, пов'язаний із розробленням і застосуванням на практиці методів дистанційного надання медичної допомоги і обміном спеціалізованою інформацією на базі використання СІКТ [2, с.102].

Сучасні види телемедичних процедур активно використовуються не лише лікарями, а й соціальним працівниками, які працюють у сфері охорони здоров'я. Так, інноваційним методом у практиці медико-соціальної роботи є телеконсультування – процес обговорення конкретного клінічного випадку фахівцем і пацієнтом, які розділені географічно, з метою надання висококваліфікованої невідкладної або планової медико-соціальної допомоги. Інша телемедична процедура – телемоніторинг – призначена для спостереження, оцінювання і прогнозування змін фізіологічних показників пацієнтів на основі передачі даних засобами СІКТ у консультативний центр. Різновидом медико-соціального догляду, який реалізується дистанційно за допомогою телекомунікаційних і комп'ютерних технологій, є телепатронаж. Він передбачає проведення відео-конференцій, контроль за пацієнтами, психологічну, соціальну і фізичну реабілітацію [2].

У діяльності медичних закладів функціонують різні медичні інформаційні системи та бази даних – програмно-технічні комплекси, призначені для збирання і опрацювання відомостей у галузі охорони здоров'я. Також впроваджені госпітальні інформаційні системи, які створені для інформатизації діяльності медичного стаціонару. Прикладом реалізації такої технології є система MEDITECH (Hospital Information System), яка дає можливість об'єднати кілька споріднених закладів у єдиний інформаційний простір і передбачає збирання, обробку, аналіз і

збереження фінансових, адміністративних, лікувальних і лабораторних даних.

Таким чином, на сьогодні функціонує велика кількість інформаційних і телекомунікаційних технологій і систем медичного призначення, які надають можливість працівникам сфери охорони здоров'я активно використовувати потужні засоби керування даними. Безперечно, ці технології та системи становлять також значний педагогічний потенціал для формування готовності соціальних працівників до МСР, оскільки використовуються одночасно як об'єкти вивчення і засоби навчання. Це дозволяє студентам не тільки здобути базові знання в сфері медико-соціальної роботи, а й набути певних умінь і навичок використання СІКТ для розв'язання проблемних ситуацій. Однак познайомитися з досвідом функціонування медичних інформаційних технологій та систем і елементами телемедицини студенти-соціальні працівники можуть тільки на базах практики – у медико-соціальних реабілітаційних центрах, лікарнях та ін. У процесі їх професійної підготовки у ВНЗ використовуються базові навчальні інформаційні технології, оволодіння якими забезпечує майбутнім фахівцям готовність до застосування більш складного, спеціалізованого медичного програмного забезпечення.

Розглянемо можливості СІКТ як засобу навчання в процесі підготовки майбутніх соціальних працівників до медико-соціальної роботи. Включення елементів СІКТ під час вивчення дисциплін медико-соціального спрямування є складним процесом, оскільки відбувається оволодіння знаннями та вміннями не лише з певної дисципліни, а й із комп'ютерної програми, яка застосовується під час вивчення матеріалу. У цьому випадку традиційна педагогічна діяльність змінюється комп'ютеризованою, яка, на думку науковців, принципово не відрізняється від першої, а лише посилюється її стандартизація [3, с.32].

Аналіз досвіду підготовки соціальних працівників, зокрема в Ужгородському національному університеті, свідчить, що її медико-соціальна компонента реалізується протягом всього процесу навчання. Так, навчальна дисципліна «Медико-соціальні основи здоров'я» (1, 2 курси, 144 год., 4 кредити) передбачає ознайомлення майбутніх фахівців із поняттям здоров'я людини, детермінуючими чинниками здоров'я, медичними аспектами збереження здоров'я, загальними поняттями процесу управління здоров'ям тощо.

Основними формами роботи тут переважно є інформаційні лекції та лекції-візуалізації, де вербальна інформація трансформується у певний візуальний ряд і, таким чином, відбувається зміщення акценту з монологічного викладення матеріалу на спільну творчу діяльність викладача і студентів. Для наочнення використовуються мультимедійні презентації із застосуванням комп'ютерної графіки (Microsoft Power Point). Безумовно, створення мультимедійного курсу з будь-якої дисципліни – трудомісткий процес, який потребує як знання методики викладання матеріалу, часу так, безсумнівно, і певного рівня володіння комп'ютером. Але, в результаті роботи лекції стають змістовнішими та наочними, за академічну годину можна викласти та проілюструвати значно більший обсяг навчального матеріалу.

Варто відзначити, що СІКТ використовуються й під час практичних занять. Адже сучасні дослідження в галузі освітніх технологій показали, що саме тут знаходяться величезні резерви підвищення ефективності навчання, оскільки при традиційному навчанні навіть у малих групах не завжди вдається активувати всіх студентів на занятті та контролювати їх діяльність. Вирішення цього питання можливе за рахунок використання інформаційних технологій. У таких системах навчання студенти разом з викладачами працюють за комп'ютерами, об'єднаними в локальну мережу. Причому програмне і технічне забезпечення надає можливість як одночасної роботи з ознайомлювальною інформацією з теми заняття, так і виконання конкретного завдання відповідно до встановлених сценаріїв занять. Ознайомлювальні матеріали, представлені у вигляді презентацій,

містять текстові та графічні пояснення з навчальних модулів, а також аудіо- і відеоінформацію [4, с.26].

Для самостійної роботи студентів використовуються електронні підручники, посібники, енциклопедії, які відкривають доступ до великого обсягу нової інформації.

Професійні дисципліни «Вступ до спеціальності» (1 курс, 144 год., 4 кредити), «Система організації соціальних служб» (1 курс, 144 год., 4 кредити), «Теорія соціальної роботи» (2 курс, 288 год., 8 кредитів), «Методи соціальної роботи» (3 курс, 216 год., 6 кредитів), «Соціальна робота з різними групами клієнтів» (3 курс, 288 год., 8 кредитів) спрямовані на оволодіння студентами базовими категоріями, принципами, закономірностями, функціями, методами соціальної роботи, в тому числі й у сфері охорони здоров'я.

На цьому етапі медико-соціальної підготовки СІКТ використовуються не лише як засоби візуалізації чи контролю, а й впроваджуються імітаційні, моделюючі, ігрові та ін. інформаційні технології навчання. Так, наприклад, під час проведення практичного заняття на тему: “Соціальна робота людьми, які мають психічні розлади” студентам пропонується завдання для самостійної роботи – користуючись нормативно-правовою базою “Ліга: Закон”, виявити чинні законодавчі акти, що визначають порядок надання щомісячної грошової допомоги особі, яка доглядає за психічно хворою людиною.

Виконання даного завдання вимагає від майбутніх соціальних працівників знань не лише з фахових дисциплін, а й спеціального програмного забезпечення. Даний метод сприяє формуванню в студентів умінь і навичок роботи з масивами правової та соціальної інформації і забезпечує можливість виробити необхідні для соціального працівника вміння самостійного прийняття рішень. Звіт про виконану студентом роботу представляється у вигляді файлу, який оформлений у текстовому редакторі MS Word і містить перелік відповідних законодавчих актів.

Готовність соціальних працівників до МСР передбачає здатність застосовувати технології медико-соціальної роботи в професійній діяльності, що безпосередньо формується в процесі вивчення дисципліни «Технології соціальної роботи» (4 курс, 144 год., 4 кредити). Тут розкриваються проблеми технологізації соціальної роботи, основні види, форми і методи технологій соціальної роботи в різних сферах життєдіяльності людини, в тому числі й медичній. Вивчаються особливості реалізації соціальної діагностики, профілактики, адаптації, терапії, реабілітації, соціальної експертизи, моделювання тощо.

Оскільки визначальним методом під час вивчення технологій медико-соціальної роботи є метод проектів, доцільно застосувати спеціальне програмне забезпечення для графічної побудови алгоритму технології відповідно до заданих умов. Зокрема, це графічні редактори Adobe Photoshop, Corel Draw, AutoCAD та ін.

З метою підвищення рівня професійної готовності фахівців до МСР у навчальні плани підготовки соціальних працівників введено дисципліну «Соціальна медицина» (5 курс, 108 год., 3 кредити). У результаті її вивчення студенти набувають знань та вмінь здійснювати комплексну оцінку стану здоров'я населення у взаємозв'язку із соціальними чинниками, що на нього впливають; визначати та аналізувати вплив основних факторів, що обумовлюють стан громадського здоров'я; розробляти та впроваджувати заходи, в тому числі й технології медико-со-

ціальної роботи з різними категоріями населення; розробляти управлінські рішення, спрямовані на вдосконалення діяльності медико-соціальних закладів та задоволення потреб населення у медичному забезпеченні тощо.

Вивчення навчального матеріалу, особливо модуля «Основи медичної статистики», передбачає вміння студентів проводити розрахунки середніх показників захворюваності населення, здійснювати перевірку адекватності результатів досліджень, застосовувати різні методи аналізу даних – кореляційний, регресійний тощо. Практичний інтерес становить дослідження тенденції розвитку певних явищ на основі довготривалих спостережень за ними. У таких ситуаціях доцільним є використання методів згладжування та аналітичного вирівнювання динамічних рядів, які проводяться із застосуванням MS Excel (рис. 1).

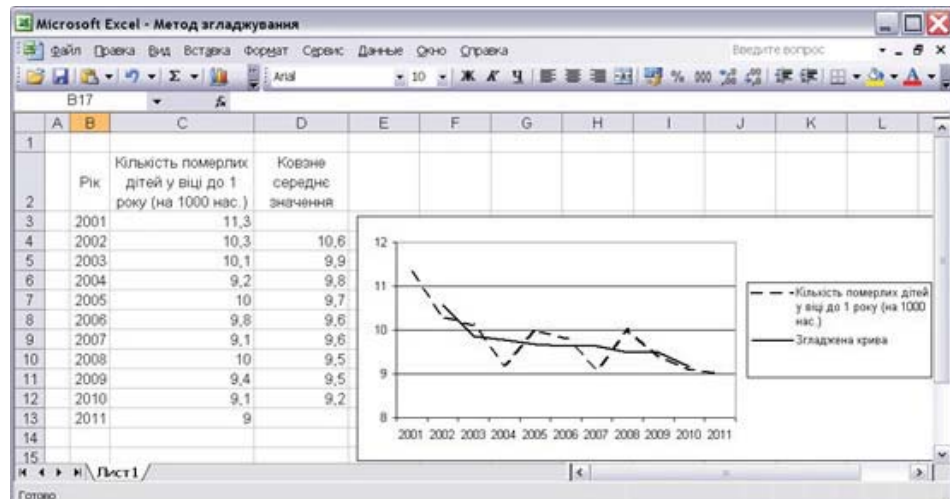

Рис. 1. Оцінка тенденції смертності дітей до 1 року в Україні (2001-2011 рр.).

За допомогою програмного забезпечення студенти протягом невеликого проміжку часу можуть моделювати різні варіанти розвитку подій у залежності від початкових умов і, завдяки цьому, глибше усвідомити зміст навчального матеріалу.

Застосування СІКТ в навчальному процесі підвищує роль та відповідальність викладача, вимагаючи від нього високої майстерності. Його завдання полягає у створенні умов для максимальної самореалізації кожного студента, а саме:

- оптимальної організації та проведення занять, які забезпечують саморозвиток і виховання майбутнього соціального працівника, тобто побудові навчального процесу на принципах співробітництва, ідеї рівності, партнерства, розвитку творчої мисленнєвої діяльності студентів;
- розробку дидактичних матеріалів з навчальних дисциплін відповідно до використовуваних засобів навчання, в тому числі СІКТ;
- організацію самостійної роботи студентів, яка передбачає застосування активних методів та інформаційних технологій навчання;
- оптимальний вибір програмного забезпечення, що сприятиме готовності майбутнього соціального працівника до роботи з СІКТ медичного призначення.

Таким чином, інформаційні технології – це засіб, який не тільки об'єднує навчальну, методичну та комунікативну діяльність суб'єктів педагогічного процесу, але й забезпечує якісну, ефективну інформаційну підготовку майбутніх соціальних працівників до професійної медико-соціальної роботи.

Література і джерела

1. Заклади охорони здоров'я та захворюваність населення України у 2011 році: статистичний бюлетень. – К.: Державна служба статистики України, 2012. – 89 с.
2. Булах І. Є. Інформаційні технології у психології та медицині: підручник / І. Є. Булах, І. І. Хаїмзон. – К.: ВСВ «Медицина», 2011. – 216 с.
3. Попкова Е. В. Подготовка учителя естествознания к формированию информационно-компьютерной грамотности старшеклассников / Е. В. Попкова, О. С. Аранская. – Витебск: Изд-во ВГУ им. П. М. Маше-рова, 2003. – 189 с.
4. Гуревич Р.С. Впровадження комп'ютерних технологій у навчально-виховний процес закладів освіти / Р.С. Гуревич. – Вінниця, ВДПУ. – 1999. – 30 с.

В статье обоснована необходимость использования информационных и коммуникационных технологий в процессе подготовки будущих социальных работников к медико-социальной работе. Отмечается, что их использование повышает интенсивность учебного процесса в вузах и способствует формированию готовности специалистов к применению медицинских информационных технологий и систем в профессиональной деятельности.

Ключевые слова: подготовка социальных работников, медико-социальная работа, информационные и коммуникационные технологии.

The necessity of using information and communication technologies in the training of future social workers to medical social work has been proved in this article. It has been noted that this use increases the intensity of teaching at the university and promotes preparedness specialists to use medical information technologies and systems in professional activities.

Keywords: training of social workers, medical and social work, information and communication technologies.